נח ב

א. בשייכות למ"ש בפרשתנו[1]: „מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה", אמרו חז"ל בגמרא[2]: „לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עיקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנא' מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה". ופי' רש"י, שזהו הטעם לאריכות לשון הכתוב: „אשר איננה טהורה" — ג' תיבות הכוללות י"ג אותיות — במקום שהי' יכול לקצר ולומר: „הטמאה" (תיבה בת ה' אותיות) — „ללמדך לחזר אחר לשון נקי'".

זכמו שישנה הוראה בפרשתנו בנוגע לזהירות, בלשון, עד"ז יש ללמוד מ־פרשה זו עוד הוראה — בשייכות לזהירות בראי'. שם ויפת נזהרו, ב־תכלית הזהירות, מלראות „ערות אבי־הם" — „וילכו אחורנית וגו' ופניהם אחורנית וערות אביהם לא ראו"[3], ושכר זהירות זו מדגיש גודלה וערכה: „ברוך ה' אלקי שם ויהי כנען גו' יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם גו' "[4].

ב. אמנם בסיפור הנ"ל צ"ל:

אחרי שהכתוב אומר שהלכו באופן של „ופניהם אחורנית" — הרי מזה מובן שלא ראו ערות אביהם (שהרי פניהם אחורנית) — מה מוסיף בתי־בות: „וערות אביהם לא ראו"[5]? ועכצ"ל שהכתוב מחדש בזה ענין ומעלה מיוחדת בהנהגת שם ויפת, אשר מתיבות הקודמות („ופניהם אחו־רנית") לא היינו יודעים זה.

ג. ויובן זה בהקדים תורתו של הבעש"ט[6], שכאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה ש(דוגמת) אותו הרע נמצא בו בעצמו[7]. וכמו אדם המביט בראי — „אם פניו נקיים, אינו רואה במראה שום דופי"[8], אבל אם הוא רואה לכלוך וכתם בראי, אין זה אלא משום ש„פניו מטונפין".

ולכאורה: מהו ההכרח שראיית הרע בזולתו הוא בבחינת „דמות" ו„מראה" של הרע שבהרואה — למה לא תתכן מציאות כזו שבאמת ישנו הרע הנראה רק בחבירו והוא עצמו מושלל מזה?

והביאור בזה[9]: כל מאורע שבעולם הוא בהשגחה פרטית. וכן גם במאורע זה (שהוא רואה רע בזולתו) אין זה במקרה ח"ו, אלא דבר שהזמינו לו מלמעלה; ומכיוון שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה[10], הרי א"א

---

1) ז, ח.
2) פסחים ג, א. וראה ב"ר כאן.
3) פרשתנו ט, כג.
4) שם, כו־ז (וראה ב"ר פל"ו, ח שגם „ברוך ה' אלקי שם" היא ברכה).
5) ולכאו' גם „ופניהם אחורנית" מיו־תר, מכיון שגא' לפנ"ז „וילכו אחורנית" — אבל כבר תירץ רש"י שם (כג) קושיא זו. ע"ש.
6) מאור עינים ר"פ חקת. וראה גם תולדות י"י ס"פ תרומה. ובכ"מ. וראה גם סה"ש קיץ השי"ת ע' 83.
7) ראה עד"ז לקו"ת בהעלותך לג, סע"א.
8) שלכן „הצדיק הגמור שאין רע בקרבו אין רואה שום רע על שום אדם" (מאור עינים שם).
9) ראה גם סה"ש שם.
10) שבת עז, ב.

לומר שמלמעלה יביאוהו לידי ראיית רע במישהו לשווא — אלא שבודאי יש בזה הוראה[11] והודעה והיא — שהרע נמצא ברואה עצמו ועליו לתקנו.

והטעם למה צ"ל ההוראה באופן מסובב כזה — להיוודע מהרע שלו ע"י אמצעות חברו — ולא באופן ישיר? — הרי זה משום ש"על כל פשעים תכסה אהבה"[12] (ואהבת עצמו מכ"ש), ו"כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו"[13], ולכן הדרך להביא את האדם לידיעת חסרונות שלו, הוא ע"י שיזמינו לו לראותם בזולתו[14], והזדמנות זו, בעת שהוא "רואה" (בחבירו) פחיתות החסרונות והרע, מעוררת בו התבוננות במצבו הוא; וכאשר יתבונן היטב במצבו "אליבא דנפשי'", יבוא להכרה שהחסרונות שראה הם באמת חסרונות שלו — אשר "כל הנגעים (שה)אדם רואה (ב)חוץ (הרי זה תוצאה) מנגעי עצמו".

ד. אמנם עדיין יש להקשות: תפקידו של איש הישראלי, הוא לא רק לפעול זיכוך ועלי' בעצמו, אלא גם לפעול בחבירו, וכמש"נ הוכח תוכיח את עמיתך ואפילו מאה פעמים[15] —

11) וכתורת הבעש"ט, שכל מה שאדם רואה או שומע — הוראה היא בעבודתו ("היום יום" ע' נב).

12) משלי י, יב.

13) נגעים פ"ב מ"ה. והכוונה כאן היא — כפירוש המאירי לאבות (פ"א מ"ז — הובא גם במדרש שמואל שם. וכ"ה בד"ה איש על הגלו ש"ת פ"ג. ואהבת תש"א פט"ו) — בנוגע ל"נגעים" רוחניים, ש"נגעי עצמו" אינו רואה אותם ל"נגעים" וחסרונות כלל.

14) וע"ד המבואר במק"א (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1207. וש"נ), שכשרוצים שאדם יפסוק הדין על עצמו, עושים זה בתחבולה — ע"י שפוסק הדין על זולתו.

15) ב"מ לא, א.

וא"כ: מי יאמר שהכוונה בזה שמלמעלה הראוהו את הרע של זולתו הוא בכדי שיראה ויוודע שאותו הרע נמצא בו ואשר עליו לבערו; הרי יתכן לומר כפשוטו, שהכוונה באמת היא להראותו את ה"רע" של חבירו — בכדי שהוא, הרואה, יוכיחו ויעזור לו לתקן ולהטיב דרכו?

יתירה מזו: כמדובר כמה פעמים[16], בנ"י אינם בבחינת "אמצעי" שעל ידם תושלם הכוונה העליונה בענין אחר — דהיינו שנאמר שתכלית הכוונה נמצאת בענין שמחוץ להם (כמו כל שאר ענייני הבריאה, כולל עולמות עליונים[17], שאין הם עצמם תכלית בריאתם, אלא "בשביל ישראל ובשביל התורה"[18]) — אלא שבני ישראל עצמם הם תכלית הכוונה. וכמו שהוא בנוגע כללות ישראל, כן הוא בנוגע לכל אחד מהם בפרט: לא יתכן לומר ש־יהודי אחד רק "ישמש אמצעי" ל־יהודי חבירו; כי תכלית הכוונה הוא גם בכל אחד ואחד במיוחד[19].

16) בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 246. ח"ו ע' 236.

17) וצד, שגם בחי' האור "שהוא גילוי העצמות, ולא רק גילוי מן העצם", הכוונה בגילוי זה היא — בשביל נש"י (ראה ד"ה העושה סוכתו תרצ"ט פ"ב).

18) נסמן לעיל ע' 12 הערה 33.

19) ראה סנה' לז, א (במשנה): כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם.

ומה שאמרו (חולין צב, א) "עליו שבה אלו עמי הארץ . . דאלמלא עליא לא מתקיימין אתכליא" — הכוונה בזה היא

[לא שהתכלית של עמי הארץ היא רק בשביל הת"ח ולא בהם עצמם (בדוגמת אוה"ע, להבדיל, שהם טפלים לישראל), כ"א]

שע"י שהם מקיימים את הת"ח, הם מת־עלים ונכללים בבחי' הת"ת (וע"ד המבואר

ומובן מזה (גם בעבודה הפרטית של כאו"א), אשר אי אפשר גם לומר שזה שמראין מלמעלה את החסרונות של האחד הריהו רק לטובת השני (הרואה) — אם לא שתצמח מזה תועלת ל"בעל החסרון" עצמו[20]; דהיינו ע"י שהראשון יוכיחו וישתדל לתקנו ולבער את הרע שבו.

ומכיוון שכן, שבכל אופן מוכרחים לומר שהתכלית בזה שהרע שבהזולת נראה לו הוא בכדי שיתקנו — מהי־כא תיתי להכריח שזה שרואה את הרע אינו אלא כמביט "בראי", ש־מראין לו את הרע שלו ב"דמותו" של חבירו?

ה. להבין זה צריך להקדים ולהס־ביר ענין בלתי מובן בהמשך מאמר הגמ' המובא לעיל (סעיף א') "לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו... שנאמר... ומן הבהמה אשר איננה טהורה":

בהמשך למאמר זה נאמר שם עוד כלל דומה: "לעולם יספר אדם בלשון נקי, שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב" (שהטעם לשינוי לשון הכתוב באשה זבה ובאיש זב — באשה: "או על הכלי אשר היא יוש־בת עליו"[21], ולא "רוכבת" עליו כמו באיש: "וכל המרכב אשר ירכב עליו"[22] — "לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה"[23]). ועל כלל זה מקשה שם בגמ' משלשה פסוקים שכתוב בהם לשון "מרכב" באשה; ולאחרי התירוץ של הג' באה שם הקושי': "ובאורייתא מי לא כתיב טמא".

ואין זה מובן כלל: הלשון "טמא" כתובה בתורה יותר ממאה פעמים — וא"כ הסברא נותנת שמתחלה הי' צריך להקשות בגמ' מלשון "טמא", החוזרת ונשנית ריבוי פעמים, ואח"כ מלשון "מרכב באשה" שאינה מופיעה אלא פעמים אחדות — ולמה באו הקושיות בסדר הפוך?

גם צ"ל: מהי כוונת הגמ' ב"מי לא כתיב טמא", בלשון של תמי' — כאילו שבההודעה שכתוב "טמא" יש משום חידוש ופתרון ספק אפשרי — ויותר מתאים לומר: "והרי כתיב טמא באורייתא" (וכיו"ב)?

ו. הביאור בזה: כשהנידון הוא בלשון הבאה בתור פסק הלכה, אזי צריך ה"פסק" להיאמר בלשון היותר ברורה — אפילו אם לשון זו היא "דבר מגונה" — בכדי שההלכה תהי' פסוקה וברורה לגמרי. ועפ"ז יובן מה שברוב המקומות בתורה נאמרה לשון "טמא" — אעפ"י שהדיבור "בלשון קצרה" לא גדלה מעלתה (לפי המהר־ש"א) על הדיבור "בלשון נקי" — לפי שרק בסיפורי התורה יתכן שענין הטומאה (וכיו"ב) יכתב באופן של "עיקם הכתוב" (בעיקום ועילום, ולא באופן ישר וגלוי)[24]; ושם (בסיפורי

בלקו"ש ח"ו שם בענין העליות ד"יללו מחיל אל חיל" שבישראל, שמדריגה התח־תונה היא לא רק הכנה ואמצעי למדריגה העליונה, כ"א, שע"י שהיא מביאה למדריגה העליונה, גם היא עצמה מתעלית בבחי' זו).

20) וראה לקו"ש ח"ב (ע' 531) יתירה מזו, שאפילו באדם אחד גופא — מה ש"מותר להתענות לתשובה" או "כדי למרק נפשו" לפי "שצער זו טובה היא לו", זהו לפי שטובה זו היא גם להגוף. אבל באם היתה ה"טובה" רק עבור הנפש — י"ל שאסור לצער את הגוף בשביל טובת הנפש.

21) מצורע טו, כג.

22) שם, ט.

23) רש"י פסחים שם.

24) ואף שגם הסיפורים שבתורה הור־אות הם — בכ"ז אינו מוכרח שיהי'

התורה) הרי „לשון ארוך ונקי׳" מצוי הוא לא־פחות מ„לשון קצר ומגונה", היות כי „לשון קצר ומגונה ולשון ארוך ונקי׳ שווים הם".

משא״כ באותם (רוב) המקומות ב־תורה, שענינם הוא פסק הלכה, בהכרח שהכתוב ישתמש בלשון „טמא", (לא משום מעלתה „כלשון קצרה", אלא) מפני שהלכה צריכה להיאמר באופן של פסק ברור. ועפ״ז יובן מה שס״ל להגמרא (בהסלקא דעתי׳) שגם „היכא דנפישין מילי" מדבר הכתוב בלשון נקי׳ — אעפ״י שהלשון „טמא" ישנה הרבה פעמים בתורה — לפי, שכאמור, ברוב המקומות תיבת „טמא" באה בנוגע להלכה. ולכן אי״ז סתירה לה־כלל של „לעולם . . מפיו" גם לפי הס״ד שהוא כולל גם „היכא דנפישין מילי".

ובקושיית הגמ׳ „ובאורייתא מי לא כתיב טמא" המכוון להקשות: והכי איננו מוצאים בתורה את הלשון „טמא" גם כשאפשר „לעקם", בסיפורי׳? — הלא נמצאת בהם עכ״פ פעמים אח־דות! ולכן אין גם לתמוה מה שקושי׳ זו בגמ׳ מלשון „טמא" לא עדיפא להקדימה על הקושיא מלשון „מרכב", הואיל ובסיפורי התורה ישנה תיבה זו רק במקומות מספר.

ז. כאמור, שאעפ״י שכשצריכים לפסוק הלכה הנוגעת (לאיזה דבר או אפילו) לאיזה איש, חייבים לאומרה באופן ולשון ברור — „טמא הוא" וכיו״ב — מ״מ כשהמדובר בטומאתו הוא לא בתור פסק הלכה בזה — צריך למנוע מלהוציא מפיו „דבר מגונה", כיון שזהו חלק הסיפורי שב־ההלכה.

ראי׳ לדבר: הציווי „כי יהי׳ בך איש אשר לא יהי׳ טהור וגו׳ ויצא אל מחוץ למחנה"[25], הגם שהכתוב בא להודיע דין האיש המדובר, אבל מכיון שהכתוב לא מיירי בדינו לקבוע שהוא טמא, אלא — שעליו לצאת „אל מחוץ למחנה" (לפי שידוע מכבר שהוא טמא), לכן „עיקם הכתוב" ובמקום „טמא" הוא מאריך ואומר „אשר לא יהי׳ טהור".

וע״ד שהוא בשייכות לענין הדיבור (בלשון נקי׳) כמו״כ — בנוגע לראי׳:

כאשר שומע שאיש מישראל עשה דבר בלתי הגון ח״ו, החובה בזה „לראות" את „ההלכה למעשה" שב־הענין; דהיינו (רק) מה שנוגע לזה שהוא (הרואה) צריך לעשות — לתקן: להוכיח אותו (כמובן, בדרכי נועם ובאופן הרצוי[26]) ולהחזירו למוטב; עכ״פ זה צ״ל עיקר הראי׳. אמנם, אם בעת ששומע מהלא טוב של זולתו הרי הוא „רואה" לא את ההוראה למעשה המכוונת לו, אלא שהוא „רו־אה" רעתו של חבירו (עכ״פ — זה מודגש אצלו) — ז. א. שמרגיש (לא הנחיצות מצדו לתקנו, כ״א) איך שיש מציאות רע בזולתו — ה״ז ראי׳ מוכחת ש„פניו מטונפין", שהלא טוב שרואה בזולתו הוא „ראי" של הלא טוב שלו.

ז. א. מכיוון ש„כל מה שברא ה־קב״ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה" (כנ״ל) — שבכל פרט שהוא

כתוב בפירוש „טמא", ובמכ״ש מזה ש־כללות ועצם ה„הוראות" אינן מפורשות בכתוב.

25) תצא כג, יא. וראה פסחים שם.

26) ראה בארוכה ד״ה אם רוח המושל תרצ״ה (קונט׳ ל׳). מכתב כ״ק מו״ח אדמו״ר — נדפס ב„התמים" ח״ח ע׳ מו ואילך.

„רואה" ישנה הוראה מיוחדת לו — הרי מובן שבנדו"ד הוראה כפולה היא לו:

זה שמראים לו (מלמעלה) שיש (בחבירו) ענין הזקוק לתיקון, הרי זו הוראה שעליו להתעסק עמו בכדי לתקנו; וזה שמראים לו ענין של „רע" — זוהי הוראה שהרע נמצא בו והוא צריך לתקן את עצמו. שאם הוא בעצמו הי' במדריגת „צדיק" (עכ"פ בפרט זה[27]) אזי לא הי' רואה ומדגיש בזה את הרע, כנ"ל.

ח. ובזה יבואר מה שהכתוב מוסיף „וערות אביהם לא ראו" אף שלכאורה זה מובן מהנאמר קודם „ופניהם אחורנית":

הכוונה בזה להדגיש אשר לא זו בלבד שהם (שם ויפת) לא ראו „ערות אביהם" במובן גשמי (לפי ש„פניהם אחורנית"), אלא עוד יותר, שלא „ראו" ולא „הרגישו" ענין של „ערוה" וחסרון אצל אביהם; הרגשתם התרכזה כולה בזה שהם צריכים לעשות — לכסות „את (ערות) אביהם". אבל „ערות אביהם — בפני עצמה — לא ראו".

ובזה גופא יובן למה נשתנו שם ויפת מאחיהם השלישי, חם: הם „לא ראו", אבל בחם נאמר: „וירא חם" — והוא מצד השינוי במהותם ומדרגתם:

„חם אבי כנען", מכיון שהרע הי' בו בעצמו (אלא שבו הוא עדיין בדקות[28]) — כי „חם" ענינו חמימות[29] שמקו השמאל[30] — לכן[31] ראה בנח את הלא טוב של „וישת גו' וישכר גו'"[32], שגם זה הוא ענין של חמימות (ואע"ג שהחמימות של חם היא בציור דק יותר[33] מחמימות זו שראה והתבטאה ב„וישת וגו'" — בכ"ז הרגיש בזה מפני שבדקות עכ"פ היתה זאת בו),

משא"כ שם ויפת, שהם מקו הימין וקו האמצעי[34] — אצלם הרע הזה מושלל הוא. ואינו אפילו בדקות, ודקות דדקות. וכשבעצמם נקיים לגמרי מרע זה, אז אינם רואים אותו גם בזולת — והם רואים ויודעים רק את העבודה המוטלת עליהם בזה.

ט. וזוהי ההוראה לכ"א מאתנו:

בעת ששומעים או רואים איזה דבר לא טוב על איש מישראל, הרי לבד זאת שאסור לדבר ולספר מזה לאחרים — ולא כמו שעשה חם: שלא הסתפק בזה שהוא „ראה" את הרע, אלא שעוד הודיע את זה לאחרים: „ויגד לשני אחיו בחוץ"[35] — אלא עוד יותר

---

27) ומה שכתוב במאור עינים שם (נעתק לעיל הערה 8), שדוקא „הצדיק הגמור שאין רע בקרבו (היינו שאין בו רע כלל) אין רואה כו'" — הייגו שהצדיק הגמור „אין רואה שום רע כו'".

28) המבואר בהשיחה, הוא ע"פ פירוש הרד"ק, שכוונת הכתוב ב„אשר עשה לו" היא רק „שהלך והגיד לאחיו כו'" (משא"כ לפי פרש"י פסוק כב — מסנה' ע, א).

29) אוה"ת וישב רנב, א. וראה גם תו"א כו, א.

30) זח"א עג, רע"א. וראה גם תו"א כו, ג. אוה"ת שם.

ובאוה"ת בראשית (ח"ג) תקצה, א שמטעם זה נמנו בכתוב בהסדר שם חם ויפת — כי „חשיב המדות כסדרן". ע"ש.

31) ראה רד"ק פסוק כג: „בזה הי' אבי כנען שלא כסה ערות אביו והי' רע אבי רע". וע"פ מ"ש בפנים — הסייכות ב„אבי כנען" היא גם ל„וירא חם".

32) פרשתנו ט, כא.

33) שם, כב.

34) המבואר בהשיחה, הוא ע"פ פירוש הרד"ק, שכוונת הכתוב ב„אשר עשה לו" היא רק „שהלך והגיד לאחיו כו'" (משא"כ לפי פרש"י פסוק כב — מסנה' ע, א).

35) אוה"ת וישב רנב, א. וראה גם תו"א כו, א.

מזה, שאין להרהר אפילו במח' מה־רע של הזולת [34]. צריך להתבונן מה לעשות בזה, איך להוכיחו (וכנ"ל באופן הראוי) ולתקנו; ובה בשעה גם לבקש עצה וכל מיני השתדלות שלא „יראה" את הרע של חבירו ואפילו בעת ההתעסקות עמו.

וכשמתנהגים והולכים בדרך זו של שם ויפת אז זוכים להבטחת הברכה: „ברוך ה' אלקי שם ויהי כנען וגו'" וגם „יפת אלקים ליפת (אבל) וישכון באהלי שם וגו'" —

זוכים להיות כלים לתורה [35] —

שהכלי לתורה הוא השלום [36] — עד שזוכים להשראת השכינה שהיא „בא־הלי שם" (בבנין בית השלישי [37]) ע"י אחדות ואהבת ישראל [38], ובקרוב ממש.

(משיחת ש"פ בראשית, תשכ"ו)

---

34) ראה אגה"ק סוסכ"ב, שמחשבת לה"ר חמורה היא גם מהדיבור בזה.

35) ראה תיב"ע כאן: וישרון במדרשא דשם.

36) ראה תנחומא (בובר) יתרו ט ויל־קו"ש משלי רמז תתקלד: אמר הקב"ה התורה כולה שלום ולמי אתנגה לאומה שאוהבת שלום.

37) וכפרש"י ב„מדרש חכמים" (יומא ט, סע"ב ואילך. ב"ר פל"ו, ח) — בנוגע לבית ראשון, והרי בפשטות כ"ה (ועוד יותר מזה) גם בנוגע לבית השלישי. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א שבית הג' יבנה ע"י משיח (שהוא מבית דוד ושלמה — בוני ביהמ"ק הא').

38) להעיר מתניא פרק לב.